

УДК 378.011.3-051:796]-027.21

О. М. В'яла,
викладач кафедри фізичної реабілітації
(Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова)
oksnv@ukr.net
С. Ю. Путров,
доктор філософських наук, доцент
(Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова)
sergiy_putrov@ukr.net

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ В ОЗДОРОВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація

Поняття “формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної самореалізації в оздоровчій діяльності” розглядається як процес набуття студентами кваліфікації, яка забезпечить їм ефективну реалізацію власних здібностей, розкриття творчого потенціалу, оволодіння певним соціальним досвідом, підвищення професійної майстерності та вдосконалення, спрямоване на залучення учнів до занять фізичними вправами на уроках фізичної культури, при проведенні фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня, позакласної та позашкільної фізкультурно-оздоровчої роботи.

Ключові слова: формування готовності, майбутні вчителі фізичної культури, професійна самореалізація, оздоровча діяльність.

Summary

The concept of “forming the readiness of the future teachers of physical culture for professional self-realization in health-improving activities” is seen as a process of acquiring skills by students, which will ensure them effective implementation of their abilities, the disclosure of their creativity, mastering certain social experience, improving professional skills and improving in the profession aimed at the involvement of pupils in physical exercises at the lessons of physical culture, at carrying out of sports-improving actions in a mode of the educational day, out-of-class and out-of-school physical culture and health-improvement work.

Key words: formation of readiness, future teachers of the physical culture, professional self-realization, health-improving activities.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в нашій країні, інтеграція України в єдиний європейський освітній простір орієнтують на якісно новий рівень професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах. Актуальними стають завдання, пов'язані з формуванням готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної самореалізації в оздоровчій діяльності. З позицій сьогодення спостерігається, на думку Л. Ареф'євої, “інтенсивний пошук підходів до побудови нової стратегії виховання, формуються нові культурні засади виховної практики, демократизація стосунків суб'єктів навчально-виховного процесу, відповідальність держави за виховання дітей і молоді, впровадження здоров'язбережувальних технологій у процес фізичного виховання

підростаючого покоління” [1, с. 3]. Нам імпонує ця думка вченої.

Аналіз досліджень і публікацій. Науковці (О. Артемова, О. Економова, Л. Кайдалова, В. Лісовий, С. Максименко, В. Осьодло, Н. Старинська, Н. Тимошенко, Т. Толкова та ін.) значну увагу приділяють питанням, пов'язаним з характеристикою професійної самореалізації. Так, О. Артемова розкриває професійну самореалізацію особистості в сучасних умовах; О. Економова – професійну самореалізацію особистості в межах фахової музично-педагогічної підготовки; Л. Кайдалова – професійну самореалізацію та саморозвиток викладача; В. Лісовий – до питання щодо визначення змісту феномена “професійна самореалізація викладача вищої школи”; С. Максименко та В. Осьодло – структуру та особистісні детермінанти професійної самореалізації суб'єкта; Н. Старинська – адапційний потенціал як чинник професійної самореалізації особистості; Н. Тимошенко – професійну самореалізацію як один із компонентів професійного самовдосконалення особистості.

Мета статті полягає в характеристиці понятійного апарату формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної самореалізації в оздоровчій діяльності.

Розкриємо сутність основних понять, які характеризують формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної самореалізації в оздоровчій діяльності.

У психолого-педагогічних дослідженнях поняття “готовність” розглядається як: наявність у суб'єкта структури конкретної дії та постійної спрямованості свідомості на його виконання (Б. Ананьєв, А. Петрівський, С. Рубінштейн та ін.); як певний функціональний стан, соціальна і психологічна установка, що характеризує поведінку особи (В. Ядов та ін.); багаторівнева структура особистісних якостей, що дозволяють успішно здійснювати певну діяльність (К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко та ін.); система особистісних якостей випускника вищого педагогічного навчального закладу, що забезпечує ефективність виконання основних функцій педагога (В. Серіков та ін.); як складний синтез взаємопов'язаних структурних компонентів (В. Сластьонін та ін.).

Науковці (Л. Ареф'єва, Н. Денисенко, С. Ігнатенко та ін.) приділяють увагу характеристиці понять, які стосуються готовності майбутніх учителів фізичного виховання до різних видів діяльності. Так, Л. Ареф'єва трактує поняття “готовність майбутніх учителів фізичної культури до позакласної виховної роботи в старшій школі” як “інтегративне особистісне утворення, що формується в процесі, який здійснюється у вищих навчальних закладах з метою підготовки компетентного вчителя фізичної культури, спроможного спрямовувати свої зусилля на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості учня старшої школи, його почуттів, переконань, ціннісних орієнтацій щодо змістовності дозвілля, оздоровлення й фізичного самовдосконалення” [1, с. 9].

Н. Денисенко тлумачить поняття “готовність майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами» як «інтегративне утворення особистості, що містить особистісні якості й мотиваційну налаштованість студентів на зміцнення здоров'я учнів початкової школи та характеризується взаємозв'язком і взаємодією

структурних компонентів (мотиваційного, когнітивного, діяльнісно-організаційного та інноваційно-особистісного)” [4, с. 9].

С. Ігнатенко визначає поняття “готовність майбутніх учителів фізичного виховання до формування моральних якостей молодших школярів” розглядає як “інтегровану професійну якість особистості фахівця, що містить мотиви, знання, вміння, навички, настанови та морально-ціннісні орієнтації, які дозволяють продуктивно здійснювати моральне виховання дітей під час занять фізичною культурою” [5, с. 7].

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність загальноприйнятого визначення поняття “самореалізація”. Це поняття трактують: як самоздійснення і творення нових форм поведінки особистості” (О. Асмолов); як особистісне утворення, яке є “центральною характеристикою людини, вищим рівнем її розвитку, на якому практично самоздійснюється її “Я” (система цінностей). Тому цей феномен інтерпретують як фундаментальну цінність. Такий статус самореалізація набуває за умови, коли з потенційної можливості стає визначальним фактором життєдіяльності особистості” (І. Бех); як “процес, який можна оцінити в минулому часі та планувати у майбутньому, але він відбувається “тут і зараз”, відповідно до ситуації, актуальної з погляду суб’єкта” (М. Ватковська); як “реалізація власних зусиль людини, можливість розвитку “Я”. У самореалізації присутні дві сторони: можливість самовдосконалюватися у професії і прагнення реалізувати свою потребу у творчості, самостійності” (С. Вершловський); як процес реалізації себе – це “здійснення самого себе в житті і повсякденній діяльності, пошук і утвердження свого особливого шляху в цьому світі, своїх цінностей і сенсу існування кожної миті” (О. Віговська); як “можливість реалізувати свої здібності, яка забезпечується суспільством і здійснюється в умовах цілеспрямованої продуктивної діяльності людини, коли результати праці приносять не лише задоволення матеріальних потреб, але й почуття власної гідності” (О. Коропецька); як здійснення можливостей розвитку “Я” за допомогою власних зусиль, співтворчості, співдіяльності з іншими людьми, соціумом і світом у цілому (Л. Коростильова); як «розкриття людиною свого творчого потенціалу; реалізацію людської природи; максимальне використання здібностей з метою відчуття повноти життя” (В. Логвиненко); як «цільовий проміжний етап у нескінченному процесі самовдосконалення, що створює нові прагнення і потреби в процесі самовдосконалення особистості на більш високому рівні” (Н. Тимошенко); як “активну діяльність особистості, спрямована на реалізацію своїх потенційних можливостей на благо інших” (О. Флярковська); як всебічний і неперервний розвиток духовно-творчого потенціалу, максимальну реалізацію усіх можливостей особистості, адекватне сприйняття навколишнього світу і свого місця в ньому, багатство емоційної сфери та духовного життя (Н. Чеглякова); як процес найбільш повного виявлення і здійснення особистістю своїх можливостей, досягнення намічених цілей у рішенні особистісно значимих проблем, який дозволяє максимально реалізувати свій творчий потенціал (Н. Южакова).

Нам імпонує визначення поняття “самореалізація” А. Прус, яка

трактує його як “процес розгортання та зростання (розкриття й використання) потенційних та спонукально-мотиваційних сутнісних сил людини, її задумів, творчих здібностей, умінь, потреб, життєвих цінностей” [7, с. 152].

У психолого-педагогічній літературі, як вказує О. Савчук, самореалізація особистості визначається, як: прагнення до самопізнання, самопрояву, самозадоволення, реалізації власного потенціалу в творчій діяльності, створення значущих стосунків з іншими (О. Шелкунова); актуалізація внутрішнього буттєвого потенціалу людини в тій чи іншій сфері соціальної діяльності з користю для себе та в інтересах навколишнього середовища і суспільства (І. Чхеайло), самоздійснення (психологічний ріст, дозрівання, проявлення прихованих можливостей); самодосягнення, переживання і усвідомлення себе як синтезуючого духовного центру; здійснення можливого розвитку «Я» за допомогою власних зусиль, співдіяльності, співтворчості з іншими людьми, соціумом і світом в цілому (Р. Ассаджиолі, Л. Коростильова); усвідомлення, доцільне розкриття й використання особистістю потенційних можливостей, спрямоване на вільний вибір шляхів особистісного зростання (А. Ковальова); цілеспрямовані, багатоаспектні зміни особистості, які слугують її меті – максимального духовно-морального і діяльнісно-практичного самозбагачення, самостійної побудови себе для продуктивної самореалізації в змінних умовах і успішного здійснення свого потенціального призначення (Л. Куликова) [8, с. 235].

Аналізуючи різні наукові дослідження щодо поняття професійної самореалізації, Н. Тимошенко вказує на те, що в одних джерелах самореалізація розглядається як “проба і розгортання ув’язнених в людині потенцій” (М. Орлов); в інших – як самоствердження, прагнення людини до самоздійснення, реалізації себе в об’єктивному світі, усвідомлення індивідом своєї діяльнісної суті (А. Мисливченко) [9, с. 160].

Самореалізація припускає, на думку О. Віговської, “збалансований і гармонійний розвиток різних аспектів особистості шляхом надання адекватних зусиль, спрямованих на розкриття генетичних, індивідних і особистісних потенціалів” [3, с. 92]. Самореалізація досягається тільки тоді, коли в людини є сильний спонукальний мотив особистісного зростання [3, с. 92].

Самореалізація особистості, як вважає І. Чхеайло, “завжди належала до питань, які тією чи іншою мірою були для суспільства засадничими, визначали сутність, єство будь-якої історичної моделі соціуму” [10, с. 41]. Дослідник акцентує увагу на тому, що “особистість – найбільш динамічний творець соціальної дійсності, яка безпосередньо, щоденно її розвиває та стверджує своїми потребами, здібностями, знаннями, навичками, уміннями, вольовим та емоційним потенціалом, коротше кажучи, власними сутнісними чинностями” [10, с. 41]. І. Чхеайло зазначає, що “від того, наскільки оптимально, органічно та повно вони будуть задіяні в суспільну систему, залежать не тільки “обличчя” цієї системи, а й перспективи її буття” [10, с. 41]. Нам імпонує ця теза.

Характерним атрибутом професійної самореалізації людини, як вказує Н. Тимошенко, є “потреба ставати більш компетентним, наскільки

це можливо біологічно, просуватися професійним шляхом та виконувати більш складну і відповідальну роботу внаслідок розвитку та вдосконалення професіоналізму” [9, с. 162]. Під таким професійно-статусним просуванням Н. Тимошенко розуміє кар’єру людини, яку визначає як “успішне професійне життя, що є репрезентацією професійної самореалізації особистості та містить у собі: по-перше, удосконалення в професії, підвищення професійної майстерності та, по-друге, просування по службі” [9, с. 162].

Діяльність розглядається Г. Валєєвою як процес, що відображає ставлення людини до світу, відповідає відповідним потребам і мотивом (за О. Леонтьєвим) [2, с. 12]. Діяльність завжди предметна та мотивована. Визначальними характеристиками діяльності є її цілеспрямованість і усвідомленість. Під оздоровчою діяльністю Г. Валєєва розуміє процес, спрямований на розширення адаптаційних можливостей суб’єктів освіти на основі вибудовування суб’єкт-суб’єктних стосунків і оздоровчих технологій, що дозволяють створити сприятливі умови для розвитку учнів [2, с. 12].

Поняття “оздоровча діяльність” тісно пов’язане з поняттям “фізкультурно-оздоровча діяльність”. Л. Іванова визначає поняття “фізкультурно-оздоровча діяльність” як “один з основних напрямів упровадження фізичної культури в освітнє середовище, що спрямований на підтримання та зміцнення здоров’я дітей і молоді та здійснюється з урахуванням стану їх здоров’я, рівня фізичного та психічного розвитку” [6, с. 11]. Нам імпонує це визначення.

Висновки. Охарактеризовано понятійний апарат формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної самореалізації в оздоровчій діяльності. Уточнено сутність понять “формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної самореалізації в оздоровчій діяльності” та “готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної самореалізації в оздоровчій діяльності”.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні структури готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної самореалізації в оздоровчій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. [Ареф’єва Л. П.](#) Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної виховної роботи у старшій школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Лариса Петрівна Ареф’єва ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2010. – 22 с.
2. Валєєва Г. В. Развитие психологической готовности будущих учителей к оздоровительной деятельности в общеобразовательных организациях : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психолог. наук: спец. 19.00.07 “Педагогическая психология” / Г. В. Валєєва. – Екатеринбург, 2014. – 21 с.
3. [Віговська О. О.](#) Самореалізація як ознака конструктивного самозбереження особистості / О. О. Віговська // *Проблеми сучасної психології*. – 2014. – Вип. 23. – С. 90-99.
4. [Денисенко Н. Г.](#) Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Наталія Григорівна Денисенко ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2011. – 22 с.
5. [Ігнатенко С. О.](#) Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до

формування моральних якостей молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Сузанна Олександрівна Ігнатенко ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. – О., 2007. – 21 с.

6. Іванова Л.І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Любов Іванівна Іванова; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2006. – 24 с.

7. Прус А. Категорійний аналіз понять “самореалізація” та “професійна самореалізація” / А. Прус // [Педагогічний дискурс](#). – 2016. – Вип. 20. – С. 149-153.

8. Савчук О. П. Педагогічна підтримка особистісної самореалізації майбутніх учителів / О. П. Савчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2010. – Вип.12(22). – С.154-158.

9. Тимошенко Н. Професійна самореалізація як один із компонентів професійного самовдосконалення особистості / Н. Тимошенко // [Наукові записки \[Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка\]](#). Сер. : Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 121(2). – С. 158-161.

10. Чхеайло І. І. Самореалізація особистості в просторі суспільства сталого розвитку [Електронний ресурс] / І. І. Чхеайло // [Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого](#). Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2013. – № 2. – С. 40–47.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2017